

Můra

CHARAKTERISTIKA ČTENÁŘSKÁ LEKCE

Název pověsti: Ty zpropadené noční můry / Můra

Téma: postava můry v pověstech z Chotěbořska

Zdroj:

PECHA, Jiří; Neprakta: *Tajemný svět strašidel*. Nakladatelství Vysočina, Havlíčkův Brod 1992. s. 93-97.

PRCHAL, Jan: *Pověsti z Vysočiny III*. Novela Bohemica, Vimperk 2017, s. 57-58.

Vít Hotárek: *Fotografie motýlů z Čech, Moravy a Slezska - Mora mátonohová* [online]. 2023 [cit. 2023-08-02].

Dostupné z: https://vithotarek.cz/motyli/zobraz.php?view=f&idd=385&id_f=3033&l=s

Lokace: Chotěboř, Lučice za Havlíčkovým Brodem, Okrouhlice

Věk žáků: 3.-5. třída

Cíl:

Žáci se seznámí s postavou „můry“ a dokáží ji charakterizovat.

Žáci se seznámí se všemi třemi významy slova „můra“ – 1. noční motýl, 2. bytost mořící lidi ve spánku → noční můra = děsivý sen (3.)

Žáci si uvědomí, že pověsti mohou mít více verzí a postavy v nich nemají jednotnou charakteristiku.

Časová dotace: 45 minut

Využité metody: brainstorming, myšlenková mapa, diskuze

Pomůcky: pracovní list 1, 2, 3, průkaz totožnosti

PRŮBĚH ČTENÁŘSKÉ LEKCE

1. EVOKACE (aktivity před čtením) 10 min.

- *Jaké nadpřirozené postavy z pohádek či pověstí znáte?* (pracuje **každý sám** – poté **sdílení ve dvojicích** – poté společný zápis nápadů na tabuli)
- *Které z těch postav jsou ženy?* (zakroužkujeme)
- *Nenapadá vás ještě nějaká ženská nadpřirozená postava?* (např. divoženka, bílá paní, vodní paní, čarodějnice, klekánice, polednice, bludička...)
→ Dnes se seznámíme s nadpřirozenou postavou, které se říká „můra“.
- *Co vás napadne/co si představíte, když se řekne můra?* (nápady **zapisujeme** na tabuli **do myšlenkové mapy** – ideální je, když se podaří zachytit tři linie úvah: 1. můra jako motýl 2. noční můra 3. nadpřirozená postava, pokud nezazní, necháme a doplníme při závěrečné reflexi, myšlenkovou mapu lze též zaměřit na vzhled a povahu – *Jak myslíte, že se chová? Jak myslíte, že vypadá?*)

2. UVĚDOMĚNÍ (práce s textem) 20 min.

Žáci pracují **ve skupinách po třech**. Dostanou **tři rozdílné texty pověstí** o můře. Každý žák po četbě **vyplní sloupec** v tabulce týkající se jeho textu. Poté sdílení: žáci si dle popisu dalších dvou členů skupinky doplňují tabulku (ne u každého textu lze vyplnit všechny kolonky). Poté si zakroužkují skutečnosti, ve kterých se **popis můry shoduje ve všech textech**. Na závěr pod tabulku dokončí společně věty.

	Text 1	Text 2	Text 3
Jak se můra projevuje? (Koho/co ovlivňuje a jak?)			
Kdy působí?			
Jak vypadá?			
Jak se jí jde zbavit?			

Všechny texty se shodují, že

V textech se popis můry liší v tom

3. REFLEXE (aktivity po čtení) 15 min.

Diskuse

Návrat k úvodní myšlenkové mapě:

- Co z vašich představ se vám potvrdilo / vyvrátilo?
- Co ještě jste se o můře dozvěděli? (lze doplnit myšlenkovou mapu)
- Nalezli jste v různých pověstech nějaké rozpory? (např. více možností, jak se můry zbavit atd.)
- Jak je možné, že se můry v jednotlivých pověstech z jednoho regionu liší? (zdůraznit, že pověsti se nám dochovaly na základě vyprávění lidí – ústní lidové slovesnosti, mohou proto existovat ve více verzích)
- Dokážete z toho, co nyní o můře víte, vysvětlit, proč se zlým snům říká **noční můra**?
- Věděli jste, že existuje **noční motýl**, kterému se říká „můra“? – viz obrázek
- Existuje nějaká souvislost mezi **bytosť–můrou**, **motýlem–můrou** a **zlým snem–můrou**? (souvisí s nocí)

Vít Hotárek: *Fotografie motýlů z Čech, Moravy a Slezska - Mora matorhová* [online]. 2023 [cit. 2023-08-02]. Dostupné z: https://vithotarek.cz/motyli/zobraz.php?view=-f&id_d=385&id_f=3033&l=s

Vyplňte průkaz totožnosti „můry“ a nakreslete ji.
(v případě nedostatku času lze zadat jako dobrovolný domácí úkol)

PRŮKAZ TOTOŽNOSTI

NÁZEV:

POHLAVÍ:

DOBA, KDY PŮSOBÍ:

ALERGIE NA:

SPECIFICKÉ VLASTNOSTI:

DALŠÍ DŮLEŽITÉ INFORMACE:

Text 1: Ty zpropadené noční můry

O nočních můrách je mnoho psáno, pověstí nepočítaně. Věřili na ně i v Chotěboři a okolí. Jistě proto, že dost lidí potrápily. Kolem Chotěboře chodily můry na lidi, stejně jako jinde, v noci. Nejvíce vyhledávaly kojící matky. Přilétly, když žena spala, přisály se a nakazily mateřské mléko. Když pak dala matka napít z prsu dítěti, stala se z něho můra.

Povídalo se, že můrou se může stát jediné žena, která o tom ani neví. Za noci pak odlétá potrápiti člověka. Ten, můrou zasažený, těžce dýchá, jako by měl na prsou obrovskou tíhu. Ráno pak vstává všecek uondaný, bez nálady a vůle příliš se pohybovat. Tehdy se říká, že ho napadla noční můra.

Jeden švec z Chotěboře měl syna a na toho taky chodívala za noci můra. Otec slýchal, jak chlapec ve spánku těžce dýchá, ale příčinu neznal. Přišel den, kdy švec opravoval boty za pozdního večera, to už syn spal. U okna najednou zaslechl slabý šustot, jako když se něco otírá o sklo. Pohlédl tím směrem a uviděl, jak se škvírou prodírá do světnice můra. Vstal a v okamžiku, kdy byla můra už téměř celá v místnosti, nůžkami ji přestříhl. Druhý den mu sousedka sdělila, že nedaleko jeho domku zemřela náhle v noci jedna žena. To byla ta můra! Od toho dne spal synek dobře a přešla ho i dušnost, kterou trpěl.

Zbavit se můry je docela snadné. Postačí znát zaříkadlo, kterým jí cosi přislíbíte, a vybídnete ji, aby si pro to ráno přišla. Zaklínadlo zní: „Můro můroucí, peklo horoucí, přijď zítra k nám,

něco ti dám!“ Ona opravdu přijde. A poněvadž se dostaví ve dne, bude již v lidské podobě. Je třeba dát jí příslibenou věc, kterou jste měli při zařikávání na mysli. Ona pak už nikdy nepřijde.

Jinou metodu, jak se můry zbavit, uplatňoval jeden tkalcovský učedník. On totiž po večerech vymetal krčmy a moc toho nenaspal. Usínal pak za dne za tkalcovským stavem. Toho využila můra a přilétla ho týrat i ve dne. Mladý tkadlec se nikomu nesvěřil, obložil si hrud' slepičím trusem, a to můra nesnášela. Tohle si zapamatujte. Kdyby vás můra mořila, slepičí trus si obstaráte snadno.

Zdroj: Prchal, Jan: *Pověsti z Vysočiny III: Ty zpropadené noční můry*. Novela Bohemica, Vimperk 2017, str. 57–58, zkráceno.

Text 2: Můra

Můra je jedním z nejstarších strašidel vůbec. V lidské podobě se vyskytuje jen výjimečně. Většinou se mění ve stéblo slámy, aby se tak mohla lépe dostat do všech místností ve stavení. Lidi trápí a sužuje od západu slunce do prvního ranního kohoutího zakokrhání.

V Lučici za Havlíčkovým Brodem žil ve velkém statku strýc Horák se svou ženou. Byl to hospodář, jak se patří, pole měl vzorně obdělané a stavení čisté. Pantáta byl známý švihák. Vyleštěné holínky, nažehlená košile, na kabátě bys nenašel smítko. Prostě chlap, jak se sluší. Tak ho znali sousedé odjakživa. A najednou přes noc Horák zestárl snad o sto let. Sotva stál nohách, břicho měl splasklé jak prázdný měch, tvář popelavě šedou a kalný zrak. Ve dne pracoval jako dřív, jedl i pil, s čeledí prohodil pár žertovných slůvek, ale jakmile ulehl do postele, začalo pro něho peklo. Nemohl a nemohl usnout, převaloval se v posteli sem a tam, dusil se a každou chvíli vstával, aby se trochu prošel. A když pak konečně vyčerpáním usnul, křičel ze spaní a rukama odháněl neviditelného nepřitele.

Jednou, když se zoufalá Horáková vracela ze mše, potkala hostinského, který jí řekl: „Teta, vašeho muže určitě moří noční můra. Udělejte jen, co vám poradím a uvidíte! Až půjde váš muž v noci spát, zhasněte světlo a dávejte pozor, nevidíte-li na posteli kousek slámy. Jestliže slámu objevíte, rozlámejte ji na kousky a pantáta bude mít pokoj!“

Když toho dne Horák usnul, jeho žena si také lehla, ale nespala, nýbrž opatrně pozorovala okolí. Hodiny ubíhaly, ale nic se nedělo. Už si chtěla tetka přetáhnout přes hlavu peřinu, když náhle uviděla, jak se do místnosti klíčovou dírkou protahuje stéblo trávy. „Tak a mám tě!“ zajasala panímáma, když se jí podařilo vetřelce lapit. Přesně podle rady stéblo rozlámala na drobné kousky a ty hodila do pece. Potom se ještě zvědavě podívala na manžela, ale ten kupodivu spokojeně oddechoval.

Ráno vstala a právě chystala mužovi snídani, když to místnosti vešel čeledín Jíra: „Panímámo, víte, co je nového?“ V noci umřela stará Novotná odnaproti, našli ji prý před chvílí v posteli celou zkrvavenou!“

„Tak to teď bude mít náš pantáta spokojené noci!“ odvětila Horáková, která věděla své. A opravdu měl od té doby její muž klidné noci.

Zdroj: Pecha, Jiří; Neprakta: *Tajemný svět strašidel: Můra*. Nakladatelství Vysočina, Havlíčkův Brod 1992. str. 93–97, upraveno a zkráceno.

Text 3: Můra

Můra není duch nějakého zlého člověka, který pyká po smrti za zločiny svého života. Můra chodí ve dne mezi lidmi jako každý jiný a straší pouze její duše, která v noci opouští tělo. Za dne ji může poznat pouze odborník. Mívá srostlé obočí, ploché nohy, někdy i drápy na rukách a zvláštní uhrančivý pohled, takže ten, na koho se upřeně zadívá, propadá její hroznému moci a stává se další obětí.

Můrou se většinou stalo každé sedmé dítě v rodině. Takto poznamenaný člověk o tom většinou ani nevěděl, protože když v noci jeho duše v podobě přízraku trýznila okolí, tělo leželo jakoby bez života doma v posteli.

V Okrouhlici za Havlíčkovým Brodem se zbavovali můry zvláštním způsobem, vypráví o tom následující příběh: Sedláka Hanzlíčka trápila můra. Už pomalu ani nejedl, kalhoty na něm visely jak na strašákoví, práce ani rodina jej nezajímaly. Statek upadal, pole zarůstala plevelem.

Jednou přišel na návštěvu kostelník Vavrouš. Vyslechl, jaké má pantáta trápení, pokýval hlavou a potom cosi zapsal na papír. „Tuto kartičku si vezměte, sousede, s sebou do postele. Až vás zase v noci přijde ten netvor trápit, přečtete nahlas to, co je na ní napsáno.“

Hanzlíček poděkoval, vzal papír a šel spát. Usnul neklidným spánkem. Všechno ho dusilo, svíralo a škrtilo. Když se probudil, slyšel, jak na zámecké věži odbíjí právě půlnoc. Posadil se na posteli a čekal, co se bude dít. Oči se mu ale brzy začaly klížit, když tu zničehonic zaslechne slabé zašustění a uvidí na peřině ležet stéblo slámy. Chvatně vytáhl cedulku a roztřeseným hlasem četl: „Můro, můro, můroucí, peklo horoucí, přijď ráno k nám, najíst ti dám!“ Dočetl a kouká – stéblo slámy je pryč!

Probudil se až za bílého dne. Chystal se právě posnídat, když ho vyrušil štěkot psa na dvoře. Zvědavě vyhlédl z okna a ve vratech stála žebračka Prášková ze sousední vsi. Pozval ji ke stolu, dal jí mléko a chleba. Když žebračka snědla poslední kůrku, smetla ještě drobký do kapsáře a bez pozdravu šla po svých. Hanzlíček spal od té doby pokojně.

Zdroj: Pecha, Jiří; Neprakta: *Tajemný svět strašidel: Můra*. Nakladatelství Vysočina, Havlíčkův Brod 1992. str. 93–97, upraveno a zkráceno.